מאימתי פרק ראשון תענית

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים ויראו וקמו ושרים בהשתחויה דכתיב שרים וישתחוו מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב ושרים ישתחוו כדקאמרת השתא דכתיב שרים וישתחוו הא והא עבוד אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה צדיקים לאורה דכתיב [1]אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:

הדרן עלך מאימתי

סדר [א]תעניות כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר [ב]ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו הזקן שבהן אומר לפניהן דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא [2]וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר [3]וקרעו לבבכם ואל בגדיכם עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה [4]ואומר לפניהן עשרים וארבע ברכות י"ח שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות [5]אל ה' בצרתה לי קראתי ויעננני [6]אשא עיני אל ההרים וגו' [7]ממעמקים קראתיך ה' [8]תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחתיהן [9]רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה [10]אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות ואומר חותמיהן על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל על השניה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה על הרביעית הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה על הששית הוא אומר מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ: מעשה

ביומי

[1]אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. פירוש ואין לומר כדלעיל ולישרים הלאי והלאי שמחה ואורה (ה) ס"כ דאמרינן דלישרי לב קאי אהא דלעיל כמו כן אמרינן דצדיקים קאי אהא דאתריה כיון דסמוך לדיק לישרי לב ובודאי יש הפרש בין זה לזה דאם כן לערביהו ולכתוב לצדיקים ולישרי לב אורה ושמחה אבל בהיא דלעיל לא הוי מלכים ושרים דכתיב אחדדי אחא כי אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה דישרים עדיפי מצדיקים.

הדרן עלך מאימתי

מסורת הש"ס

(א) [עי' תוספות לקמן כ"ב ד"ה ונותנין], ב) [שי"ן לקמן יד:], ג) [לקמן טו.], ד) [נמנינו שם סתמא דגמרא הוא ולא ר' זירא אמרה], ה) [ברכות לד:], ו) [לקמן טו:], ז) [שיך לע"ב], ח) [עי' תוספות' מגמות יט. ד"ה כמקרא].

הגהות הב"ח

(א) [רש"י ד"ה כבושין כו' (שכובשין את הלבבות להמירם למוטב) תא"מ וכ"ב ס"א שכובשין ודומקין את הלב לעשות תשובה. מו' ענין אחר שמגלה להם סתרי מעשיהם כמו בהדי כבשי דרחמנא כו' פר"ת ז"ל: (ב) ר"ה ונקבלה כו' לישראל והקשה כל"ל ותיכות עמדו בתפלה נמתק לא קרינן ליה קבלה מה"ד עמדו בתפלה כרחוקה של עיר: (ג) ר"ה וכגיל כו' שכל ש"צ שטופה: (ד) ר"ה על הגיגה כו' שומע צעקה וכן כולם כל"ל ותיכת שלישית נמתק והד"א עם ד"ה מי שענה וד"ה וכשופרות וד"ה ואליהו וכו' ושמואל במצפה כדכתיבי קראי וכו' והד"א עד כימי רבי תלפתא: (ה) תוספות ד"ה אור כו' שמחה ואורה דאם כן אמרינן דלישרי לב כו' כמו כן אמרינן דצדיק קאי אהא דאתריה כו' ולכתוב לצדיק ולישרי לב אורה ושמחה אבל בההיא דלעיל לא הוי מלכים ושרים כתובים אחדדי אחא כי אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ובקבלה וכו' ולא קרי ליה דברי קבלה. עיין חולין דף קלי ע"א רש"י ד"ה מיות משה:

לעזי רש"י

פרש"א. מכבש.

רבינו גרשום

(ו)הא והא עביד. קימה והשתחויה. ה"נ. הכל לאורה ולא הכל לשמחה. (ז)צדיקים לאורה (ולזו) [ולא] לשמחה ישרים אף לשמחה. דישרים עדיפי מצדיקים.

הדרן עלך מאימתי

לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים ומתועבים ומתועבים מושלין בהן: (ג)**ולא הכל בקימה.** לקראת ישראל לעמיד לבא מלכים ירלו וקמו שרים וישתחוו: ה"ג **לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.** ישרים לשמחה דישרים עדיפי מצדיקים:

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות כילד כו'. אפר מקלה. אפר ממש ולא עפר. אפר סתם הוא עפר דכתיב (במדבר יט) מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם. והיינו דקתני אפר מקלה אפר שריפה אי הוה תני אפר סתם הוה משמע עפר ואפר מקלה גגאי יותר מעפר סתם. וגגמרא(ד) מפרש מאי טעמא נותנין אותו: **בכושין.** לשון עגילה כמו מכבש בלע"ז פרש"י (א) שכובשין את הלבבות להמירם למוטב. ואלו הן דברי כבושין אחינו כו': **ובקבלה.** שהגיגה מלוה לישראל (ב) (עמדו בתפלה). והקשה תוספות מאן דהו מאי שנא בהאי קרא דכתיב ביונה וירא האלהים את מעשיהם וגו' ולא קרי ליה דברי קבלה ובהאי קרא דוקרעו לבבכם קרי ליה קבלה ופריק מיהו כל מקום שהגיגה מלוה ומודיע ומזהיר את ישראל קרי ליה קבלה ובכל דוכתא דלא איתפקד גגיא כי האי וירא האלהים שהוא כמספר והולך דליף מיניה אגב אורחיה מילתא לא קרינן ליה קבלה: **כרחוכה של עיר.** בגלוי וכי הך דאמרינן במסכת מגילה (דף כה:) בני העיר שמכרו רחובה של עיר והתם מפרש בהדיא ד)אמר ר' זירא הואיל והעם מתפללים בו בתעניות ובמעמדות: **ורגיל.** רגיל להתפלל ותפלתו שגורה בפיו ולא יטעה שכל (ג) חזן שטועה סימן רע לשולחיו(ה): **וכיסו ריקם.** משמע דהוא עני ואין לו מחיה בביתו. וגגמרא(ו) מפרש טעמא אחרינא וגופו נקי מעבירות שלא חטא ולא יצא עליו שום שם רע בשום עבירה כו': **וזכרונות ושופרות.** כל הפסוקים שאומרים בראש השנה: **אל ה' בצרתה לי כו'.** כולן הן מזמורים: **ואומר חותמיהן.** על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות חתימת זכרונות ואחר שופרות חתימת שופרות וכן אחר כולם מעין הפרשה כדמפרש ואזיל: **על הראשונה.** כפעם ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם כו'. דגואל ישראל היה מתחיל להאריך והולך ואומר לכולן שם ברכות: **על השניה.** זו היא ברכה ראשונה של שם ברכות כדאמרינן בגמ'(ו) והיאך דגואל ישראל זו היא ברכה עצמה של שמונה עשרה ואינה מאותן שם אלא שבה היה מתחיל להוסיף ולהאריך. על הזכרונות הוא אומר זוכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והיא שייכה למגיעה ועל אל ה' בצרתה לי והיא שלישית למנין שם שומע צעקה (ד) שלישית כו' כולן: **ומי שענה את אבותינו על ים סוף.** לפיכך אומרה בזכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וחכרם המקום וגאלם דכתיב (שמות ו) ואזכור את בריתי: **וכשופרות היה אומר מי שענה את יהושע בגלגל.** לפי שענה בשופרות בריתו וחזו בעוד שהיו ישראל בגלגל: **ואליהו בהר הכרמל.** כנגד אשר עיני אל ההריס וכן כולן לפי ענין המזמורים אליהו ענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההריס ושמואל במצפה דכתיבי קראי ומעין אל ה' בצרתה לי: **ממעי הדגה.** מעין ממעמקים קראתיך ה' ועונה בעת צרה שכן כתיב ביונה קראתי מצרה לי (יונה ב) ובשמואל כתיב ויזעק אל ה' (שמואל ז ז) ובאליהו כתיב (מלכים א יח) ענני זו תפלה: **ועל השביעית.** מפרש בגמרא(ו) מאי שביעית. מי שענה דוד ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה (שמואל ב כא): **ושלמה.** כשהכניס הארון לבית קדש הקדשים. אי נמי רעב כי יהיה בארץ וגו' (מלכים א ח) ולפיכך מותם מרחם על הארץ שהן התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים נופל וכתיב ביה (שם) בהעלר שמים: ו)**בימי רבי חלפתא בלפורי.** אביו של רבי יוסי דאמרינן בסנהדרין (דף לב:) אחר רבי יוסי בלפורי [אחר ר' חגיגא בן תרדיון] בסיכני: וגומר

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ד מהלכות תענית הלכה ח ב ג טוש"ע א"ח סימן תקעט סעיף א:
ב ב מיי' שם ה"ז טור א"ח סימן תקעט:

תורה אור השלם

1. אור זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:
תהלים צז יא
2. וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה וַיִּנָּחֶם הָאֱלֹהִים עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לָהֶם וְלֹא עָשָׂה: יונה ג י
3. וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנִחָם עַל הָרָעָה:
יואל ב יג
4. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל יְיָ בְּצָרָתָה לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: תהלים קכ א
5. שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי:
תהלים קכא א
6. שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ:
תהלים קל א
7. תְּפִלָּה לְעָנִי כִּי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ:
תהלים קב א
8. רָעָב כִּי יִהְיֶה בָּאָרֶץ דֶּבֶר כִּי יִהְיֶה: שִׁדָּפוֹן יַרְקוֹן אַרְבֶּה חָסִיל כִּי יִהְיֶה כִּי יְצַר לוֹ אֹיְבוֹ בְּאֶרֶץ שְׁעָרָיו כָּל נֶגַע כָּל מַחֲלֶה: מלכים א ח לז
9. אֲשֶׁר הָיָה דְבַר יְיָ אֶל יִרְמְיָהוּ עַל דִּבְרֵי הַבֻּצְרוֹת: ירמיהו יד א

מוסף רש"י

אנשי משמר. כהנים ולוים העומדין, מתענין ולא משלימין. לפי שאין עסוקין בעבודה ואין יכולים להכנס (לעיל יב:). ואם התחילו. שהתחילו להתענות כ' או ל' יום ונכנסו בהן ימי חמה או ר"ח (ערובין מא:). שאין משלימין. תענית בחמה ור"ח להתענות כל היום (שם). וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת. נמי אין משלימין (שם).

רבינו חננאל

ואני אומר צדיקים [לאורה] וישרים בשמחה, שנא' אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. הדרן עלך מאימתי מזבירין

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com